

Hyvän vastauksen piirteet: FI – Äidinkieli ja kirjallisuus, lukutaidon koe

15.3.2022

Lopulliset koekohtaiset sisältökuvaukset 17.5.2022

Nämä lopulliset koekohtaiset sisältökuvaukset vastaavat äidinkielen lukutaidon kokeen osalta Ylioppilastutkintolautakunnan yleisissä määräyksissä ja ohjeissa tarkoitettuja lopullisia hyvän vastauksen piirteitä. Tieto siitä, miten arvosteluperusteita on sovellettu kokelaan koesuoritukseen, muodostuu kokelaan koesuorituksesta saamista pisteistä, äidinkielen koetta koskevissa määräyksissä olevista kriteereistä sekä lopullisista koekohtaisista sisältökuvauksista ja lautakunnan määräyksissä ja ohjeissa annetuista, muista arvostelua koskevista määräyksistä.

https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Koekohtaiset/aidinkieli_ja_kirjallisuus_maaraykset.pdf?v=040320

Lopulliset koekohtaiset sisältökuvaukset eivät välttämättä kuvaa kaikkia tehtävässä hyväksytyjä sisältöjä. Vastauksessa voi olla muitakin kuin kuvauksessa mainittuja sisältöjä, eikä erinomaisessakaan suorituksessa tarvitse olla kaikkia esille nostettuja havaintoja ja päätelmiä. Koesuorituksessa mahdollisesti olevat arvostelumerkinnot katsotaan muistiinpanoluonteisiksi, eivätkä ne tai niiden puuttuminen näin ollen suoraan kerro arvosteluperusteiden soveltamisesta koesuoritukseen.

Sisällys

Osa 1: Asia- ja mediatekstit

1. [Susitekstien vertailua](#) 30 p.
2. [Tekstilajien sekoittuminen](#) 30 p.

Osa 2: Kaunokirjalliset ja muut fiktiiviset tekstit

3. [Sarjakuvan analysointia](#) 30 p.
4. [Kertomuksen näkökulma ja stereotyyppiä](#) 30 p.

Koe yhteensä 60 p.

Osa 1: Asia- ja mediatekstit

1. Susitekstien vertailua 30 p.

Tehtävän molemmissa osissa edellytetään aineistojen vertailua. Vertailevan vastauksen voi rakentaa eri tavoin. Siinä on mahdollista kuljettaa tekstejä rinnakkain tai käsitellä niitä erikseen, jolloin vastauksessa pitää olla kokoavia päätelmiä vertailun tuloksista.

Tehtävän ensimmäisessä osassa pyydetään vertailemaan kolmen tekstin kuvausta ihmisen ja suden suhteesta. Vastaajan kriittinen lukutaito ilmenee esimerkiksi suhdetta luonnehtivien piirteiden abstrahoinneista sekä erojen ja yhtäläisyyksien tunnistamisesta.

Jälkimmäisessä osassa aineistona on kaksi yleisönoastokirjoitusta. Vertailltavina ovat keinot, joilla kirjoittajat torjuvat vastaanäkemyksiä. Kulttuurista ja kriittistä lukutaitoa osoittavasta vastauksesta tulee esille, mikä vastaanäkemyks kulloinkin

on. Vastauksesta ilmenee myös, että teksteissä käytetyissä torjuntakeinoissa on painotus- ja tyylieroja mutta myös yhtäläisyyksiä.

Molemmista osatehtävistä kirjoitetuissa vastauksissa kulttuurista lukutaitoa osoittaa esimerkiksi havaintojen yhdistäminen tekstin ja kirjoittajan taustoihin, arvoihin sekä tekstilajiin ja luonnonsuojelusta käytävään ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun.

1.1 Analysoi vertaillen aineistoja 1.A, 1.B ja 1.C: millainen kuva suden ja ihmisen suhteesta niissä rakentuu? Vastauksen sopiva pituus on noin 2 500 merkkiä. **18 p.**

Vertailtavista teksteistä nousee esille esimerkiksi seuraavia ihmisen ja suden suhdetta kuvaavia piirteitä:

Aineisto 1.A (Sánchez Molinan yleisönosastokirjoitus)

- Ihmisen ja suden tulisi olla lajeina tasavertaisia (*sudet, aivan kuten ihmisetkin, ovat osa elämän verkostoa*). Ihmiset ovat kuitenkin ylivoimaisia, koska heillä on keinot kaventaa susien elintilaa.
- Ihminen on riippuvainen luonnosta ja luonnon tasapainosta. Koska sudella on tasapainon säilyttämisessä tärkeä rooli, ihmisen ja suden suhde on myös riippuvuussuhde (*kaiken sen, mitä teemme sudelle, teemme itsellemme*).
- Suhde ei ole ristiriidaton: *Metsästäjät ja maanviljelijät ovat kautta historian mustamaalanneet susia, koska ne kilpailevat samasta saaliista tai muodostavat uhan kotieläimille*. Ihmiset eivät myöskään enää tiedä, miten susien kaltaisten villieläinten kanssa eletään.
- Suhteessa ihminen on hyötyjän asemassa: susi tappaa sairaat saaliseläimet, ja *supistamalla sorkkaeläinten lukumääriä sudet myös pienentävät maa- ja metsätaloudelle aiheuttamia miljoonatappioita*.

Aineisto 1.B (Laineen yleisönosastokirjoitus)

- Suden ja ihmisen suhde on epätasa-arvoinen. Susi on elukka, ihminen on Ihminen isolla i:llä.
- Suhdetta leimaa ihmisten kokemana pelko. Susi on ihmisille ja kotieläimille uhka.
- Suden ja ihmisen rinnakkaiselo ei ole mahdollinen.
- Suhteessa ihminen on saalistaja ja eläin saalis, ei suojelukohde.

Aineisto 1.C (asiateksti)

- Susisuhde vaihtelee väestöryhmittäin.
- Tekstissä ihmistä ja sutta ei pidetä tasa-arvoisina lajeina, sillä kirjoittaja tarkastelee sutta eläimenä, jonka kantaa ihminen pyrkii säätelemään.
- Suhteeseen liittyy konflikteja.
- Suhde on tutkimuksen ja keskustelun aihe.

Päätelmiä ja vertailua

Francisco Sánchez Molina on Luonto-Liiton suurpetovastaava. Hänen työnsä ja sidosryhmänsä paljastuvat tekstistä: Sánchez Molina yhdistää kysymyksen ihmisen ja suden suhteesta luonnon monimuotoisuuden säilymiseen ja pitää ihmistä ongelmana, ei susia. Hänen näkökulmansa ulottuu Suomen rajojen ulkopuolelle.

Martti Laineen yleisönosastokirjoitusta sen sijaan leimaa me vastaan sudet -näkökulma, ja kirjoittaja pitää susia ongelmana. Selityksenä voi olla Laineen asuinpaikka: Puumala on Itä-Suomessa, missä sudet ovat puhuttaneet vuosikymmeniä. Kirjoittaja tarkastelee susia ihmisten ja heidän elinkeinonsa kannalta.

Asiatekstin eli aineisto 1.C:n tavoitteena on antaa tietoa suomalaisten suhtautumisesta susiin ja susikannan hoitoon. Kirjoittaja tuo esille ihmisten suhtautumistapojen erilaisuuden. Teksti on kirjoitettu viranomaisten ja tutkijoiden näkökulmasta puolueettomuuteen pyrkien, kuten viranomaisten teksteissä on tapana.

Suden ja ihmisen suhteen kuvauksista voi tehdä päätelmiä kirjoittajien arvopohjasta. Sánchez Molinalle luontoarvot, erityisesti luonnon monimuotoisuus, ovat tärkeitä. Sudellakin on hänen mielestään itseisarvo. Laineen arvoihin kuuluu ihmisen ja hänen elinympäristönsä turvallisuus. Vaikka asiatekstin kirjoittaja peittää oman näkemyksensä, tekstin sisältöjen perusteella voi päätellä, että hänen arvojaan on susikannan säilyminen Suomessa.

1.2 Vertaa yleisönosastokirjoitusten (aineistot 1.A ja 1.B) keinoja, joiden avulla niissä torjutaan vastaanäkemyksiä. Vastauksen sopiva pituus on noin 2 000 merkkiä. **12 p.**

Sekä Sánchez Molinan että Laineen tavoitteena on lukijoiden asenteiden muuttaminen. Siinä tehokkaaksi on osoittautunut argumentaatorakenne, jossa oman näkemyksen perustelun lisäksi myös torjutaan olemassa olevia tai lukijoiden mieleen nousevia vastaanäkemyksiä. Näin molemmat kirjoittajat tekevätkin.

Sánchez Molina (aineisto 1.A) puolustaa ajatusta ”Susi kuuluu luontoon”. Hänen tekstissään vastaanäkemyksiä edustavat metsästäjät ja maanviljelijät, nimeltä mainitsematon ministeri sekä kuka tahansa erimielinen (*joku voi sanoa*). Heidän näkemyksiään pidetään tunnettuina, joten niitä ei juuri esitellä. Kun Sánchez Molina sanoo metsästäjien ja maanviljelijöiden *mustamaalanneen susia*, hän vetoaa tunteisiin, mutta muuten teksti keskittyy torjumaan vastaanäkemyksiä järkiperusteluilla:

- *Susien aiheuttamat petovahingot ovat vain 0,1–0,6 prosenttia kaikista kotieläinten ennenaikaisista kuolemista.*
- *Metsästys ei kuitenkaan ole nyky-yhteiskunnassamme enää välttämättömyys vaan säädeltyä harrastustoimintaa, joten luonnon – ja tässä tapauksessa susien – itseisarvon tulisi mennä metsästyksen edelle.*
- *Joku voi sanoa, että pärjäämme ilman susiakin. Saman voi sanoa monesta muustakin lajista.*

Laineen teesi (aineisto 1.B) on ”Suomessa ei tarvita yhtään sutta”. Vastapuolelle Laine panee sutta uhanalaiseksi lajiksi väittävät henkilöt ja susien ja ihmisten yhteiseloa ajavan Susilife-hankkeen sekä median, joka on nimittänyt susien aiheuttamia koirakuolemia ”vahingoiksi”. Uhanalaisuuden Laine kiistää viittaamalla Venäjän Karjalan elinvoimaiseen susikantaan eli vetoamalla järkeen. Pääosin Laineen torjunnat ovat kuitenkin tunnepohjaisia:

- *– – höpö höpö, susi ei tapa vahingossa vaan aivan tarkoituksella ruoakseen.*
- *Kaikenlaista joutavaa oireiden hoitoa annetaan yhteiskunnan varoin.*
- *Susilife on aivopesua.*

Molemmat kirjoittajat siis käyttävät vastapuolen näkemysten torjunnassa sekä järki- että tunneperustelua. Sánchez Molinan tekstissä kuitenkin järkiargumentaatio painottuu, mikä on ymmärrettävää, sillä hän edustaa tekstillään Luonto-Liittoa ja on suurpetojen suojelun asiantuntija. Hän käyttää enimmäkseen neutraalia asiatyyliä, mutta turvautuu paikoin tunteisiin vetoaviin retorisiin keinoihin. Hän esimerkiksi yleistää ja käyttää runsaasti me-muotoa (*koko olemassaolomme on riippuvainen luonnosta ja luonnon tasapainosta*). Me-muodolla Sánchez Molina korostaa, että luonnon tuhoutuminen koskee myös vastaanäkemyksen edustajia.

Laine pyrkii tekemään vastaanäkemyksen naurettavaksi, levittämään susivihaa ja jopa yllyttämään susien tappamiseen (*Varsinaisen ongelman poistoon on halpa lääke, lyijy.*) Keinoina hän käyttää Sánchez Molinaa enemmän tunneargumentaatiota. Lisäapuna hänellä on aggressiivinen tyyli, joka syntyy esimerkiksi vastapuolen toimien ja ajattelun tuomitsemisesta *höpö höpö* -puheeksi, *aivopesuksi* ja *joutavaksi oireiden hoidoksi*.

2. Tekstilajien sekoittuminen 30 p.

Tehtävässä pyydetään erittelemään aineistossa esiintyviä eri tekstilajien piirteitä ja arvioimaan yhdistelmän toimivuutta suhteessa tekstin tavoitteeseen ja kohderyhmään. Kriittistä ja kulttuurista lukutaitoa osoittavassa vastauksessa eritellään tekstissä yhdistyvien tekstilajien piirteitä ja kuvataan niiden tehtäviä tekstissä. Kulttuurista lukutaitoa osoittavassa vastauksessa otetaan huomioon tekstin tavoite, konteksti ja lukijakunta sekä arvioidaan kokonaisuuden toimivuutta suhteessa niihin.

Tekstissä on ikään kuin kolme kerrosta: kertomus, jonka sisälle on upotettu tieto- ja asiateksteille tyypillisiä kuvauksia. Lisäksi tekstissä on nähtävissä kantaa ottavien ja vaikuttamaan pyrkivien tekstien piirteitä. Tekstilajeja voidaan nimetä konkreettisten tekstilajien ilmentymien (esimerkiksi matkakertomus, reportaasi) avulla tai luonnehtia niitä yläkäsitteillä (kertova, kuvaava, kantaa ottava).

Tekstissä yhdistyvistä tekstilajien piirteistä voi tehdä esimerkiksi seuraavia havaintoja:

Kertoville teksteille (esimerkiksi matkakertomuksille, reportaaseille ja kertoville artikkeleille) tyypillisiä piirteitä

- Otsikon *retki*-sana luo mielikuvan matkakertomuksesta. Tekstin alussa nimetään retkelle osallistuneet ja luonnehditaan matkakohdetta.

- Teksti etenee kronologisesti, retkestä kerrotaan vaihe vaiheelta: (*Suuntaamme kohti Soklin ahoja, matkalla pysähdymme, taivallamme, päädymme könkäälle, yövyimme Nuorttijoien retkeilyreitien varressa, ja aamulla käymme tutustumassa, Seuraavan päivän ohjelmassa –*). Teksti ei kuitenkaan kata koko retkeä, eli retkeltä paluuta ei kuvata lainkaan.
- Tekstissä on kertoja, joka rakentaa kertomuksensa juonen ja konkretisoi retken vaiheita tapahtumien kuvausten avulla.
- Kertovassa osuudessa on havaittavissa draaman kaaren piirteitä: alkuasetelma (paikan ja osallistujien esittely), nouseva toiminta (saapuminen könkäälle, yöpyminen Nuorttijoella), huippukohta (käynti Soklin suunnitellulla kaivosalueella, kuvaus kaivoksen tuottamista uhkista) ja loppuratkaisu (kertojan kannanotto nuotion äärellä).
- Kertovissa tekstin osissa kieli vetoaa aisteihin (*Matkalla pysähdymme Nuorttijoien varteen noukkimaan mukaan joen kristallinkirkasta vettä retkipulloon juotavaksi ja pannukahvia varten; naiset pulahtavat raikkaaseen Nuorttijokeen; väinönputket kukkivat upeina palloina; pysähdymme tauolle, tuijotan tulehen ja loitsin kaivoshankkeen takaisin maan aliseen.*) ja paikkoja nimetään arkikäsitteiden avulla (esimerkiksi *kapea hiekkatie, pusikot, joenvarsi*).
- Valokuvat luovat tunnelmaa ja esittelevät retken eri vaiheita ja osallistujia.

Kuvaaville teksteille (esimerkiksi tietokirjoille, asia-artikkeleille) tyypillisiä piirteitä

- Soklin luontoa kuvataan biologisten käsitteiden ja luokittelujen avulla (*Luontotyyppi, hyönteislajisto, ahojen luokittelu, maaperän rehevyys, kattilalaakso, vuosikasvaimet, pienilmasto*).
- Kuvauksissa käytetään myös tiedonalalle tyypillistä erityissanastoa (*Fosfaattikaivoksen niobimalmioissa on runsaasti uraania ja muita tytäraineita. Järven strontium-pitoisuudet ovat kohonneet johtuen malmikairauksista.*) ja esitetään biologisia syy-seuraussuhteita (esimerkiksi ahojen puuttomuuden selitys, kaivoksen vaikutukset poronhoitoalueisiin ja vesistöihin).
- Kuvatestit nostavat esiin asiantuntijoita (Sompion luonnonystävien puheenjohtaja, museovirasto) ja tarjoavat biologista lisätietoa luontotyyppistä ja alueesta.
- Artikkelin loppuun on koottu faktatietoa Soklin kaivoshankkeesta.

Kantaa ottaville, vaikuttamaan pyrkiville teksteille (esimerkiksi pääkirjoituksille, mielipidekirjoituksille) tyypillisiä piirteitä

- Heti tekstin alussa kaivoshanke ja luonto asetetaan vastakkain. Kaivosta pidetään uhkana luonnolle (*Kaivoksen uhkaamat Soklin ahot ovat ainutlaatuiset koko maailmassa; Näkymä Pierkulinnotkoon, jota Soklin kaivos uhkaa*). Vastakkain asetetaan myös taloudelliset arvot ja luontoarvot (*mikään rahamäärä ei voi korvata alueen puhtautta ja luontoarvoja*).
- Kaivos kuvataan likaiseksi, luonnon tasapainoa rikkovaksi ja luonto puhtaaksi, koskemattomaksi (*Kaivoshankkeen myötä maan alla suojassa olevat niobimalmiot paljastuisivat ja radioaktiiviset aineet liukenisivat erämaa-alueen puhtaisiin vesistöihin ja saastuttaisivat ainutlaatuisen ympäristön laajalta alueelta*).
- Tekstissä on vain muutama suora kannanotto: kirjoittajan äänellä todetaan, ettei mikään rahamäärä voi korvata alueen puhtautta ja luontoarvoja. Sompion luonnonystävien sihteerin äänellä todetaan, että *pärjäämme jatkossakin ilman kaivosta*.
- Teksti päättyy tunteisiin vetoavaan kirjoittajan näkemykseen: *Pysähdymme tauolle, tuijotan tulehen ja loitsin kaivoshankkeen takaisin maan aliseen. Näihin maisemiin haluan palata uudelleen*.

Tekstikokonaisuuden arviointia

Eri tekstilajien piirteitä yhdistämällä on luotu teksti, joka ottaa ikään kuin vaihikkaa kantaa ja näyttää ensi silmäyksellä viihdyttävältä matkakertomukselta. Tekstilajien yhdistelmä muodostaa kuitenkin kokonaisuuden, jonka keskeisenä tavoitteena on tuoda esiin kaivoshankkeeseen liittyviä haittoja ja vastustaa hanketta. Suoria kannanottoja on vähän, mutta kertovilla ja kuvaavilla osilla on oma roolinsa vaikuttamaan pyrkivässä tekstikokonaisuudessa.

- Kertovien osien avulla luodaan kuvaa alueen ainutlaatuisuudesta, puhtaudesta ja luonnonmukaisuudesta, luodaan tunnelmaa ja vedotaan lukijoiden tunteisiin. Lukijoita ohjailaan kohosteisten luonnehdintojen avulla (*huikea maisema, erittäin merkittävä, ainutlaatuinen, ihmeellinen, erittäin uhanalainen*).
- Kuvaavien osien avulla vedotaan lukijoiden järkeen esittämällä syy-seuraussuhteita (*Kaivoshankkeen myötä joen kirkas vesi ja lohikalat olisivat menneisyyttä; Kaivoshanke pienentäisi merkittävästi porojen parhaita laidunalueita*). Järkeen vetoavat myös asiantuntijoiden kannanotot ja tekstissä käytetty alan erikoissanasto.
- Kantaa ottavien osien avulla vedotaan tunteisiin ja pyritään vaikuttamaan lukijoihin.

Teksti on julkaistu Suomen Luonnonsuojeluliiton sivustolla Luonnonsuojelija-lehdessä, joten sen ensisijainen kohderyhmä on luonnon suojelusta kiinnostuneet ihmiset. Tekstikokonaisuus on toimiva kohderyhmän kannalta, sillä siinä yhdistyvät heille todennäköisesti tärkeitä asioita: luonnonsuojeluyhdistyksen jäsenten toiminta, retkeily, tieto erämaa-alueen luonnosta ja sen suojeluun liittyvistä asioista sekä kannanotto puhtaasta luonnon puolesta.

Osa 2: Kaunokirjalliset ja muut fiktiiviset tekstit

3. Sarjakuvan analysointia 30 p.

Tehtävässä pyydetään analysoimaan ihmisen luontosuhteesta rakentuvaa kuvaa Sanna Hukkasen sarjakuvassa *Metsän sydämeen*. Aineistona on 14 sivusta koostuva sarjakuva, jota voidaan luonnehtia myös sarjakuvanovelliksi. Kyseessä on multimodaalinen teksti, joten analyysin tulee kohdistua sekä kielellisiin että visuaalisiin piirteisiin. Sarjakuvassa ne kietoutuvat tyypillisesti yhteen ja rakentavat yhdessä merkityksiä. Analyysissä voi hyödyntää kirjallisuusanalyysin ja kuva-analyysin käsitteitä. Kriittistä lukutaitoa osoittavissa vastauksissa huomataan tarinaan liittyvät kannanotot ja eritellään sekä kielellisiä että visuaalisia keinoja tulkintojen perusteluiksi. Kulttuurista lukutaitoa osoittavat tulkintojen liittäminen muun muassa yhteiskunnallisiin teemoihin, ajalliseen kontekstiin ja sarjakuvan lajipiirteisiin.

Hukkasen sarjakuvasta voidaan tehdä esimerkiksi seuraavia havaintoja ihmisen ja luonnon suhteesta:

Luonto on ihmiselle rauhan tyysija

- Tarinan myötä vahvistuu vastakkainasettelu kahden miljöön, kaupungin ja metsän, välillä. Kertomuksen alussa kaupunki on kuvattu täyteen ahdetuksi ja henkeä ahdistavaksi paikaksi. Se näkyy sekä sanallisesti (hahmojen repliikit, köhiminen, päällekkäyvät mainostekstit) että visuaalisesti (kaupunkikuvan ahtaus, nuottimerkeillä ilmaistu äänimaailma, pilvimäiset muodostelmat kuvaamassa hajuja ja pakokaasuja, vääristynyt objektiivinen, mustat talot, henkilöiden ahdistuneet ilmeet).
- Kaupungin ulkopuolella teillä on ruuhkaa, rekka ajaa uhkaavan läheltä. Luontoa ei näy.
- Metsään saavuttuaan päähenkilöpari hengähtää kuuluvasti ja näkyvästi. Siirtymä on selkeä, miljöön vaihtuessa myös suhde ympäristöön muuttuu.
- Luonnossa ihminen pääsee irti kaupungin aiheuttamasta ahdistuksesta. Luontokokemuksen positiivisuus näkyy niin repliikeissä (*Ooh! Täydellistä! Ihmeellistä! Tänne ei kuulu edes autojen äänet!*) kuin kertovassakin tekstissä (*Väsyneet jalat oli onnelliset... Niin kuin oli mielikin...*) ja henkilöiden onnellisissa ilmeissä.

Luonto on ihmiselle hyödyke

- Sarjakuvassa puhutaan ihmisen hyödyntämästä metsästä (*Auton ikkunasta näkee vain talousmetsää*) ja näytetään tien ympärillä oleva hakkuuaukeaa.
- Vapaa metsä ja auton ikkunasta nähty talousmetsä kuvataan toistensa vastakohtiksi (*tällaista en ole nähnyt ennen, yleensä kaikki puut on samanlaisia jotenkin; joskus kaikkialla oli tällaista metsää*). Luonnonmukaiseen metsään ihmisellä on orgaaninen suhde, suhde talousmetsään on välineellinen.
- Lopussa päähenkilöt heräävät moottorisahan ääneen, joka muistuttaa kulttuuriamme leimaavasta välineellisestä luontosuhteesta.

Luonto on villi ja vieras

- Metsä avautuu jylhänä ja harmonisena mutta samalla aavistuksen pelottavana ja vaikeasti saavutettavana (uuvuttava matka, sade, *Tuosta ei kyllä pääse pyörällä*). Kokosivun kuva korostaa metsän suuruutta ja ihmisen pienuutta.
- Kaupunkilaiselle metsä on uusi kokemus (*Siellä ei edes aavista, että tällaisia paikkoja on olemassa*).

Luonto on (ollut) ihmiselle pyhä

- Päähenkilöpari keskustelee illalla kaupungin ja metsän eroista ja ihmisen suhteesta metsään: Ennen vanhaan, kun ihmiset elivät tiiviimmässä suhteessa metsään, sitä kunnioitettiin ja pidettiin pyhänä. Vastakohtaksi asetetaan nykyaika, jolloin *ajatellaan, että ihminen hallitsee kaikkea, että ihminen voi omistaa metsän*. Ajatus osoitetaan kuitenkin mahdottomaksi (*vähän niin kuin omistaisi äitinsä*).

- Metsää hyödyntäessään ihminen turmelee pyhää metsää. Kuvaa sahatun ja "itkevän" puun poikkileikkauksesta seuraa kuva päänsä painaneesta naishahmosta.

Ihminen ja luonto ovat yhtä

- Metsä on elävä organismi. Jo kertomuksen nimi sisältää sydän-metaforan: metsä on ihmisen tai eläimen kaltainen olento, jolla on sydän ja verisuonet (*Täällä voi tuntea kuinka metsä ympärillämme elää*).
- Unessa nainen kokee yhteyden luonnon kanssa. Hän näkee unta, jossa hänen kehostaan alkaa kasvaa juuria. Tätä metamorfoosia – makuupussiin kietoutunut nukkuva hahmo muistuttaa toukkaa, perhosen esiasetta – kuvataan sekä sanallisesti että kuvallisesti: *Juureni painuivat pehmeään sammaleeseen ja lämpimään multa...*
- Puun juuristoon kasvava ihmishahmo kuvaa sitä, että ihminen on osa luontoa, ei siitä irrallaan, saati sen yläpuolella.
- Maan ohella juuret (tai puiden lehvät) kurottautuvat ylös tähtiin, minkä voi tulkita yhteyden hakemiseksi koko universumin kanssa.
- Sen lisäksi että juuret tässä kuvaavat tiivistä suhdetta kaikkeen luontoon, niillä viitataan myös ihmisen lähtökohtiin: ihminen kuuluu sinne missä hänen juurensa ovat. Näin ajatellen metsä on ihmiselle luonnollinen ympäristö, ei pilaantuneeksi kuvattu kaupunki.

Tulkintoja ihmisen luontosuhteesta

Sarjakuvasta löytyy aineksia filosofisiin ja uskonnollisiin pohdintoihin ihmisen ja luonnon suhteesta. Sen voi tulkita edustavan ja kommentoivan esimerkiksi rousseaulaista takaisin luontoon -ajattelua ja maailmanpuumyytiä. Sarjakuvan voi tulkita sisältävän myös kritiikkiä kaupunkilaisten vieraantunutta luontosuhdetta kohtaan: päähenkilöille näyttisi riittävän metsä, jossa on merkityt polut sekä valmiiksi rakennetut sillat, laiturit ja nuotiopaikat, eivätkä he huomaa, etteivät ole päässeet kauaksikaan ihmisen vaikutuspiiristä. Sarjakuvan voi tulkita sisältävän monenlaisia kantaaottavuuksia: luonnonsuojelu, luonnon hyväksikäytön vastustaminen, luonnon pyhyden tai itseisarvon esiin nostaminen, modernin elämäntavan ja ihmisen kaikkivoipuuden kritiikki.

4. Kertomuksen näkökulma ja stereotypiat 30 p.

Tehtävän aineistona on lastenkirjan luku, joka on kirjoitettu pitkälti lapsen näkökulmasta ja jossa käsitellään muun muassa huumorin ja kärjistyksen avulla erilaisia sukupuolten ja sukupolvien väliseen eriarvoisuuteen ja jännitteisiin liittyviä odotuksia ja stereotypioita. Vastauksessa tulee ottaa huomioon sekä sanallinen osuus että kuvat. Monien lapsille suunnattujen tekstien tapaan tekstillä on sanottavaa myös aikuislukijalle. Päähenkilön nimi on kirjasarjassa vakiintuneesti *Nikke*, mutta tekstissä esiintyy vain nimen virallinen muoto *Nicolas*. Kokelaan ei odoteta huomaavan lempinimeä lähdeviitteestä, ja kummankin nimimuodon käyttö vastauksessa on korrekta.

- 4.1** Erittele keinoja, joilla tekstissä (aineisto 4.A) rakennetaan lapsen näkökulmaa. Vastauksen sopiva pituus on noin 2 000 merkkiä. **12 p.**

Tehtävän ensimmäisessä osassa pyydetään erittelemään keinoja, joilla tekstissä rakennetaan lapsen näkökulmaa. Kriittistä lukutaitoa osoittaa esimerkiksi henkilöahmojen eri ikäkausiin liittyvien keskenään erilaisten ajattelutapojen tunnistaminen sekä tekstin kerroksellisuuden havaitseminen (implisiittiset viestit, lapsen kerronnan taakse kätkeytyvät osin syvällisetkin merkitykset). Kulttuurista lukutaitoa puolestaan osoittavat esimerkiksi kohdeyleisön monitulkintaisuuteen liittyvät huomiot: vaikka teksti on julkaistu lastenkirjassa, siinä on vähintäänkin mahdollista nähdä myös aikuisyleisölle suunnattuja pakinamaisia ja myös kantaa ottavia piirteitä.

Lapsen näkökulma rakentuu ennen kaikkea minäkertojan hahmon kautta. Myös kielenkäytössä (sekä kerronnassa että henkilöahmojen repliikeissa) on lapsenomaisia piirteitä. Lapsen näkökulmaa rakennetaan myös erilaisilla vastakkainasetteluilla ja niiden odottamattomalla kumoamisella sekä paikoin lapsen näkökulman kautta esitetyllä puutteellisella ymmärryksellä, jonka aikuislukija tunnistaa, asioiden saamalla suhteettoman suurilla merkityksillä yms. Tekstin kuvitus rakentaa myös lapsen näkökulmaa yksinkertaisilla muodoillaan, lapsihahmoillaan, kuvaamalla tapahtumilla ja lapsen suunnitelmia esittävällä ajatuskuppalla.

Kertoja, kerronta ja kieli

- Minäkertoja on lapsi.

- Lyhyet, yksinkertaiset lauseet vaihtelevat pitkien ja polveilevien, tajunnanvirtamaisten lauseiden kanssa.
- Sananvalinnat ovat yksinkertaisia, osin lapsenkielisiä (*inkkareita, lentsikka*).
- Dialogit ovat suorasukaisia ja heijastelevat lasten kielenkäyttöä (*sinun kirjasi ovat tylsiä, näpit irti*).

Henkilöhahmot, esineet ja tapahtumat

- Päähenkilöt ovat lapsia ja heidän suhteensa äiteihinsä lapsenomainen.
- Tapahtumat ja miljöö edustavat lapsen kokemusmaailmaa ja sijoittuvat siihen (koti ja -piha, oma huone, lelut, leikkiminen).
- Lasten rooli on tekstissä toiminnallinen, lapset ovat tapahtumien ja toiminnan keskiössä, aikuiset taustalla.

Suhtautuminen asioihin

- Aikuisen näkökulmasta pienet asiat saavat suuria merkityksiä (itku, kun lennokki katoaa hetkeksi).
- *Ärjy kanuuna* toimii naimisiinmenon perusteena.
- Nicolas pelkää leimatuksi tulemisesta, jos kaverit näkevät hänet leikkimässä tytön kanssa.

Lapsenomainen käytös

- Lapset riitelevät aikuisen näkökulmasta mitättömistä asioista.
- Ulkonäön kommentoiminen on suorasukaista (*sinä olet ihan apinan näköinen*).
- Leluja kommentoidaan arvottavasti (*leikitkö sinä vielä nukeilla*).
- Suhtautuminen tavaroihin on voimakkaan omistavaa ja suojelevaa (*näpit irti – se on minun lentsikkani*).
- Kuvissa näkyy esimerkiksi riitelyä ja leikkimistä.

4.2 Analysoi, miten ikään ja sukupuoleen liittyvät stereotyyppit ilmenevät tekstissä (aineisto 4.A). Vastauksen sopiva pituus on noin 2 500 merkkiä. **18 p.**

Toisessa osassa pyydetään analysoimaan sitä, miten tekstissä käsitellään ikään ja sukupuoleen liittyviä stereotyyppioita. Kriittistä lukutaitoa osoittaa esimerkiksi eri henkilöhahmojen toisiinsa kohdistamien odotusten ja niiden taustalla vaikuttavien arvojen, ennakkoluulojen ja stereotyyppien tunnistaminen. Kulttuurista lukutaitoa puolestaan osoittaa esimerkiksi sen havaitseminen, että teksti ottaa kantaa yhteiskunnassa vallitseviin arvoihin ja stereotyyppioihin. Erityinen ansio on sen huomioiminen, että sukupuolistereotyyppit olivat tekstin ilmestymisen aikoina tärkeitä keskustelunaiheita ja stereotyyppien kritisointi näyttäytyi edistyksellisempänä kuin nyky-yhteiskunnassa.

Odotuksia ja stereotyyppioita käsitellään paljolti huumorin keinoin: tekstissä on runsaasti kohtia, joissa lapsen ajatus- ja arvomaailman kautta nostetaan esille, kritisoidaan ja tehdään naurettaviksi aikuisten elämään kuuluvia arvoja ja käytänteitä. Huumoria rakennetaan myös erilaisilla vastakkainasetteluilla ja niiden odottamattomalla kumoamisella sekä paikoin lapsen näkökulman kautta esitetyllä puutteellisella ymmärryksellä, jonka aikuislukija tunnistaa, ja esimerkiksi asioiden saamilla suhteettoman suurilla merkityksillä.

Teksti tarjoaa runsaasti sellaista konkreettista sisältöä, jonka voi tulkita tehtävänantoon liittyväksi. Vastauksen voi jäsentää monin tavoin, ja siinä voi tuoda esiin erilaisia teemoja ja tekstiesimerkkejä. Olennaista on tehtävänannossa nimettyjen stereotyyppien tunnistaminen ja osoittaminen sekä erityisesti hyvässä vastauksessa niiden kritisoinnin tunnistaminen.

Ikään liittyvät stereotyyppit: Aikuiset ja lapset

Lasten ja aikuisten välisen suhteen eriarvoisuus

- Lasten ja aikuisten välillä vallitsee valta- tai arvoasetelma (*no lapset – kyllä rouva*).
- Aikuiset tarkkailevat lasten käyttäytymistä, haluavat että lapset ovat siististi pukeutuneita ja käyttäytyvät kiltisti.
- Äidit käyvät katsomassa lapsia ja lepertelevät heille (*pupu pupuset*).

Lasten ja aikuisten erilaiset arvot ja arvostukset

- Lelut ovat aikuisten näkökulmasta esimerkiksi *hienoja*, statusasioita; lasten näkökulmasta on erikseen tyttöjen ja poikien leluja, ja niihin liittyy omistus- ja suojeleminen.
- Aikuiset arvostavat rauhallisuutta ja hillittyä käytöstä, lapset hauskanpitoa ja toimintaa.
- Aikuiset esittävät vaatimuksia (ainakin näennäisen) hienovaraisesti, lapset ovat suurempia ilmaisussaan ja käytöksessään.

Stereotyyppien toteutuminen

- Aikuiset odottavat, että lapset riitelevät, leikkivät raakalaismaisia leikkejä ja rikkovat esineitä.
- Lapset toimivat aikuisten odotusten mukaisesti: Lapset riitelevät, läpsivät, vetävät letistä. Lapset rikkovat autotallin ikkunan. Nicolas muistelee maljakon rikkomista.

Sukupuoliin liittyvät stereotyyppit: Tytöt ja pojat

Erilaiset odotukset tyttöjä ja poikia kohtaan

- Hyvin kasvatettu poika pukeutuu tietyllä tavalla: tekstissä Nicolas'illa on sininen puku ja valkoinen paita.
- Nicolas'n mielestä tytöt ovat tyhmiä, leikkivät nukeilla, itkevät, leikkivät kauppa.
- Pojat ovat ilkeitä ja käyttäytyvät huonosti, tytöt käyttäytyvät kiltisti.
- Äidit sanovat, ettei Nicolas saa kiusata Louiseeta.
- Kun pallo on rikkonut ikkunan, äidit olettavat, että Nicolas on syyllinen; Louiseette esittää viatonta ja haistelee kukkia.

Stereotyyppien toteutuminen ja hyväksikäyttö

- Nicolas menisi mieluummin kavereitten kanssa cowboyleffaan kuin leikkii tytön kanssa.
- Louiseette räpyttelee silmiään ja esittää kiltin tytön roolia äideille.
- Louiseette uhkaa huutaa äidit apuun, käyttää hyväkseen odotusta, että tytöt ovat kilttejä ja pojat ilkeitä, tytöt heikompia ja apua tarvitsevia.
- Nicolas pelkää leimatuksi tulemisesta, jos kaverit näkevät hänet leikkimässä tytön kanssa (kaverit odottavat, että stereotyyppioita noudatetaan).
- Kuvissa Louiseetella on mekko ja letit, Nicolas'illa housut.
- Louiseette hymyilee kuvissa, nuuhkii begonioita.

Tyttöihin kohdistuvien stereotyyppien kumoaminen

- Nicolas ajattelee, että on olemassa tyttöjen ja poikien lelut erikseen, tytöt eivät esimerkiksi leiki lennokeilla, mutta Louiseette leikkii kuitenkin.
- Nicolas haluaa Louiseetten kanssa naimisiin, koska tämä ei noudata stereotyyppiä (koska tällä on poikien arvomaailman kannalta positiivisia ominaisuuksia).
- Poikiin kohdistuvia stereotyyppioita kumotaan vähemmän (Nicolas tosin itkee ja haaveilee häistä).